

This article exposes the ways of estimation of urban processes in forest landscapes. Here are resulted the materials in relation to the improvement of conditions of stay of bison (*Bison bonasus* L.) on recreational areas with application of biotechnical measures.

Keywords: bison (*Bison bonasus* L.), biotechnical measures, recreational areas.

УДК 502, 581.9

Г.П. Проців, С.Б. Люшняк – Екологічний клуб "Край",
Всеукраїнське об'єднання "Українська річкова мережа"

РОЛЬ МІСЦЕВИХ ГРОМАД І НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ПРИРОДООХОРОННОГО СПРЯМУВАННЯ В ОХОРОНІ ТА ЗБЕРЕЖЕННІ БІОРІЗНОМАНІТТА ЗАХІДНО-ПОДІЛЬСЬКОГО ГОРБОГІР'Я В ЗОНІ УРБАНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Розглянуто питання про приклади участі та ролі організованих сільських місцевих громад на території Верхнього Дністра, а саме Західно-Подільського горбогір'я (Опілля), а також неурядових організацій природоохоронного спрямування, які з ними тісно співпрацюють, у справі охорони довкілля; про спільні дії та заходи громад із НУО щодо запобігання та відвернення розширення території урбанізаційних процесів, що спрямовані на збалансоване управління та розвиток території в інтересах місцевої громади та природи.

Ключові слова: місцеві громади, неурядові організації природоохоронного спрямування, екологічне інформування та просвіта населення, біорізноманіття, урбанізаційні процеси, Західно-Подільське горбогір'я (Опілля), охорона довкілля.

Для виживання в майбутньому нам потрібно проаналізувати те, як ми використовували природні ресурси в минулому, як нераціонально, і часто без належних дозволів та досліджень, використовуємо сьогодні. Зараз, як ніколи, необхідний пошук нових підходів до раціонального природокористування та формування нового мислення і свідомості людей для забезпечення збалансованого розвитку цивілізації у майбутньому. Нам потрібне не лише дотримання норм законів і правил, прийняття обґрунтованих політичних рішень, а й цивілізована урбоекологічна культура усіх мешканців.

У сучасних українських поселеннях, містах і містечках, селах і хуторах, гостро стоять проблеми нераціонального використання природних ресурсів та його негативний вплив на життєдіяльність населення. За останні 50 років обличчя міст, сіл та урбанізованих територій Західного регіону України, пише Ю.Є. Гумен у монографії [1], докорінно змінилося, насамперед за рахунок гігантського розширення житлового фонду, пов'язаного з активізацією трудової міграції, збільшення виробничих площ індустріальних об'єктів та нарощування об'ємів екологічних проблем.

Опілля – частина західної частини Подільської височини, однієї з найвищих і найбільш розчленованих її частин. Розташована на південний схід від міста Львова, у межах Львівської, Івано-Франківської і Тернопільської областей. Географічне положення Західно-Подільське горбогір'я (далі ЗПГ або Опілля) своєрідне й певною мірою унікальне. Воно займає крайню західну найбільш підняту і найбільш розчленовану частину Подільської височини. Протяжність ЗПГ з північного заходу на південний схід сягає близько 160 км. Площа становить 6226 км² [2].

Через територію ЗПГ проходить значна частина (близько 80 км) Головного європейського вододілу, який поділяє басейни Балтійського і Чорноморського басейнів. Найвища точка цього узгір'я – гора Камула (471 м), яка є найвищою точкою між Карпатами та Уралом. Вододільне горбогір'я перетинають сідловини – прохідні долини між верхів'ями допливів Дністра і Західного Бугу (Спиця, 2000, Свинко, Дем'янчук, 2001). У геолого-тектонічному відношенні ЗПГ є місцем контакту двох великих платформ: Східно- і Західноєвропейської та їх стику з Карпатською геосинклінальною областю. Сумарні амплітуди тектонічних узвиш досягли 350-400 м. Інтенсивність сучасних тектонічних узвиш змінюється від 5 до 10 мм на рік [2].

Бережанський ландшафт Опільської групи є типовим Опільським ландшафтом з горбогірним рельєфом, широколистяними буково-дубовими та буково-грабовими лісами на переважно сірих опідзолених ґрунтах. Панівним видом місцевості є великі горби довжиною від 6 до 12 км з відносною висотою 80-100 і більше метрів. Отже, у Бережанському ландшафті чергуються великогорбисті лісові місцевості з середньогорбистими сильно знелісненими розораними. Ці два види місцевостей займають понад 80 відсотків площі ландшафту, решта території – заплавні і надзаплавно-терасові місцевості, що зайняті сільськогосподарськими угіддями [3, 4]. Основними типами рослинності є широколисті ліси. Незначні площі займають залишки природної лучно-степової рослинності, що ще збереглися в регіоні, які нині становлять особливу природоохоронну цінність.

Через значний антропогенний вплив упродовж останніх десятиріч [5] з території Бережанського горбогір'я, очевидно, зникли деякі червонокнижні рослини, що рідко трапляються, а деякі рослини скоротили свій ареал, зникнувши з окремих місць зростання (Куковиця, 1970, Геренчук, 1979, Заверуха, 1985, 1988, Царик, Барна, Черняк, Зелінка, 1997). Крім того, степова, лучно-степова і лугова рослинність збереглися тільки як окремі фрагменти площею 0,3 до 30-40 га (Вердак, 1923, Синиця, Черняк, 2001). Болотні фітоценози трапляються майже винятково в неосушених заплавах річок і балок, там, де вони глибоко врізані та мають у своїй основі водотривкі відклади. Безсистемно проводять масові рубання великих площ букових, дубових, буково-грабових лісів на території Опілля.

Ми є свідками наслідків всеохопної меліорації в заплавах річок у 60-70 роках минулого століття; регулювання річок із будівництвом дамб, ставків тощо, що призвело до порушень гідрологічного режиму територій; масових рубань дерев дуба, бука в лісах, – першої категорії, які виконують основні екологічні функції; заліснення особливо цінних степових ділянок і там, де зростали особливо цінні в охоронному плані рослини: релікти, ендеміки, червонокнижні; частих масштабних паводків та повеней, що унеможливають сільськогосподарську діяльність людей у цій місцевості; терасування із порушенням верхнього орного шару землі із родючим ґрунтом, де на збіднених ґрунтах неможливе випасання худоби та ведення скотарства. Питна вода, повітря, ґрунт, харчові продукти – забруднені і часто не придатні до споживання. При цьому зростає захворюваність та смертність населення, особливо дитячого.

Важливу роль у збереженні біорізноманіття краю відіграють самі місцеві громади, а також громадські організації природоохоронного спрямування. Наведемо кілька прикладів їх діяльності на території Бережанського району Тернопільської області. Тут принагідно зазначимо, що за площі району у 66 тис. га загальна площа екомережі становить 40 тис. га, тобто 61 % і є найвищим показником серед 17 районів в Тернопільській області. Однак площа об'єктів природно-заповідного фонду становить 3,6 тис. га, тобто 5,5 % території району [6]. У межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, з урахуванням регіонально рідкісних видів, охороні підлягає 228 видів рослин (20,7 % від загальної кількості видів області) та 265 видів тварин [6].

Громадська організація Екологічний клуб "Край", що поширює свою діяльність в басейні Дністра і координує діяльність Дністровської басейнової робочої групи Всеукраїнського об'єднання "Українська річкова мережа", є членом Міжнародної асоціації охоронців річки Дністер "Еко-Тірас", має широкий спектр діяльності, яка здебільшого спрямована на роботу з громадами і для громад. При клубі діє екологічний театр "Сполох", який готує авторські вистави, що розкривають суть місцевих екологічних проблем. Організація є одним із засновників першого, і єдиного в Україні, громадського Оргуського інформаційно-тренінгового освітнього центру "Край" (2006), а також є засновником першого в басейні Дністра Освітньо-інформаційного центру Води "Студня майбутнього" (2010), який фінансувався Фондацією Роберта Боша та Стефана Баторія. З 2004 р. екоклуб організовує та проводить дитячий еколого-краєзнавчий табір "Край". Для оброблення екологічної інформації та підготовки просвітницьких та інформаційних матеріалів для громад створено електронну базу даних, випускають та розповсюджують безкоштовно екологічні бюлетені "З берегів Золотої Липи" (у вісьмох адміністративних районах трьох областей), "Екологічний сполох", "Екологічне інформування", інформаційні листівки і плакати, роздаткові матеріали для загальноосвітніх закладів та ін. Організація має для потреб місцевої влади, громад, науковців та інших зацікавлених сторін бібліотеку природоохоронного спрямування. Для поширення інформації про біорізноманіття серед учнів загальноосвітніх навчальних закладів району вперше в Україні підготовлено та видано місцеву (для усіх сільських рад) "Червону книгу України (2009)". Наша організація координує соціально-екологічні проекти, які здебільшого реалізуються саме на урбанізованих територіях Опілля. Усі вони – із технічною та фінансовою складовою і спрямовані саме на вирішення проблем місцевих громад.

Важливо щоб урбаністичні негативні явища були усунені, щоб до думки громад дослухались. Про усі наміри та проекти корпорацій, влади чи інших суб'єктів господарювання, які впливають на місце проживання та господарської діяльності місцевого населення, люди повинні мати інформацію ще на етапі планів та проектів ідей. До взаємодій та активних дій місцевої громади та громадської організації потрібно віднести: інформаційні заходи про реконструкцію заводу "Кенер-Україна" у м. Бережани; про будівництво

об'їзної дороги по території Лапшинської сільської ради; про реконструкцію Бережанського ставу; про розчищення русла р. Золота Липа на території Жуківської та Лапшинської сільрад; про плани будівництва трьох заводів будівельної галузі на території Лапшинської сільської ради тощо.

Лише спільними зусиллями усіх зацікавлених сторін можна вирішити екологічні проблеми і не допустити екологічних катастроф у майбутньому.

Література

1. Гумен Ю.С. Урбоекологічні проблеми Західного регіону України 1960-1990 рр.: історичний аспект / Ю.С. Гумен. – Тернопіль : Вид-во "Вектор", 2008. – 264 с.
2. Свинко Й.М. Неотектоніка і рельєф Західно-Подільського горбогір'я / Й.М. Свинко, П.М. Дем'янчук // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. – Сер.: Географія. – 2001. – № 1 (7). – С. 17-25.
3. Регіональна схема формування екологічної мережі Тернопільської області. – Львів-Тернопіль, 2005-2008. – 56 с.
4. Царик П.Л. Регіональна екомережа: географічні аспекти формування і розвитку (на матеріалах Тернопільської області) / П.Л. Царик. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ, 2005. – 172 с.
5. Черняк В.М. Червонокнижні рослини на природоохоронних територіях Бережанського горбогір'я Тернопільської області : матер. наук.-теорет. конф. / В.М. Черняк. – Тернопіль : Вид-во "Джура", 2008. – 172 с. – С. 23-31.
6. Збереження біорізноманіття, формування екомережі та розвиток природно-заповідного фонду в Тернопільській області (регіональна доповідь). – Тернопіль, 2010. – 65 с.

Против Г.П., Люшняк С.Б. Роль местных сообществ и неправительственных организаций природоохранного направления в охране и сохранении биоразнообразия Западно-Подольского горбогорья в зоне урбанизационных процессов

Рассмотрен вопрос о примерах участия и роли организованных сельских местных общин на территории Верхнего Днестра, а именно Западно-Подольского горбогорья (Ополье), а также неправительственных организаций (далее НПО) природоохранного направления, которые с ними тесно сотрудничают, в деле охраны окружающей среды; о совместных действиях и мероприятиях сообществ с НПО относительно предупреждения и предотвращения расширения территорий, поддающихся урбанизационным процессам, направленных на устойчивое управление и развитие территории в интересах местного населения и природы.

Ключевые слова: местные сообщества, неправительственные организации (НПО) природоохранного направления, экологическое информирование и просвещение населения, биоразнообразие, урбанизационные процессы, Западно-Подольское горбогорье (Ополье), охрана окружающей среды.

Protsiv H.P., Lyushnyak S.B. The role of local communities and non-governmental environmental organizations in the protection and preservation of biodiversity West-Podolsky horbohir'ya urbanization processes in the area

The question of examples of participation and the role of organized rural communities in the Upper Dniester, namely West-Podolsky horbohir'ya (Opillya) and non-governmental environmental organizations that work closely with them, in protecting the environment. About joint actions and activities of the NGO community to prevent and prevent the expansion of territories urbanization processes, aimed at sustainable management and development of the territory in the interests of local communities and nature.

Keywords: local communities, NGOs, environmental orientation, environmental awareness and education of the population, biodiversity, urbanization processes, West-Podolsk horbohrya (Opillya), the environment.